

Quorum alterum sumitur ab omnipotentia Dei, quam Scriptura prædicant. Alterum ab exemplis, tum a Scriptura, tum aliunde petitis.

CAPUT VI.

Posse corpus alicubi esse, et locum non occupare.

Primum igitur argumentum sumitur ab illis Scripturis, quæ dicunt esse apud Deum omnia possibilia, Matth. xix, Marc. xiv, Luc. i. Porro inter illa omnia esse etiam id, de quo nunc agimus, probari potest ex principiis adversariorum, ut supra fecimus in probando alio Catholicorum pronuntiationem. Vide caput tertium.

Sed præter ea probatur ex ipsa rei natura. Convenit enim inter nos, non debere excipi ab eorum numero, quæ Deus potest facere, nisi ea, quæ implicent contradictionem. Corpus autem esse alicubi, et non occupare locum, vel occupare, et non expellere alterum, nullam implicat contradictionem. Nam, id est implicare, repugnare essentia: non autem repugnat essentia magnitudinis, non occupare locum, aut non expellere alterum corpus. Id quod probatur primo, quia occupare locum, est quid posterius ipsa magnitudinè; prius enim res in se magna est, et apta replere locum, deinde replet locum. Nihil autem posterius est de essentia prioris: essentia enim in indivisibili consistunt. Secundo, potest magnitudo intelligi, atque etiam definiri sine loco, sive repletionem loci: imo nemo hactenus in definitione magnitudinis posuit locum. Et quod majus est, potest esse sine loco, ut patet de ultima sphaera, et de corporibus, quæ sine dubio a Deo collocari possunt supra convexum ultimam sphaeræ: non igitur de essentia magnitudinis est occupare locum. Tertio, officium, seu functio non est de essentia ullius rei creatae: solum enim in Deo, qui infinitus, et simplicissimus est, idem esse, et agere. At repleto locum, et expellere alia corpora, et officium magnitudinis, et functio quadam externa: non igitur ad essentiam pertinet. Quarto, ita se habet moles, seu extensio ad magnitudinem, ut se habet gravitas ad corpus grave.

(1) Matth. XIX, 24; Marc. X, 25; Luc. XVIII, 25 et seq. — (2) Luc. XVIII, 27.

Nam ut magnitudo sua mole replet locum, et aliud corpus extrudit: ita corpus grave, sua gravitate ponderat, et alia corpora deprimit. At non est de essentia gravis ponderare, ut patet, quia in priori regione aqua, et aer non ponderat: igitur neque est de essentia magnitudinis replere.

Alterum argumentum sumitur ab exemplis divinæ Scripturæ. Primum exemplum est Matth. xix, Marci x, Lucæ xviii: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam dicitem intrare in regnum caelorum.* Et cum Apostoli dicerent: *Quis ergo poterit salvas fieri?* Respondit Dominus: *Hoc apud homines impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt* (1). Ubi Dominus, cum dicit, possibile esse Deo, id quod difficilius est, significat esse etiam possibile id, quod facilius est: facilius autem esse dicit, ut transeat camelus per foramen acus: igitur hoc Deo possibile esse voluit. At non potest camelus transire per foramen acus, nisi locum non occupando: alioqui majus esset minus suo minore.

Et præterea quomodocumque hoc fiat, certe non minus repugnare videtur rationi, ut camelus intret per foramen acus, quam ut corpus Christi continuetur in parva specie panis: imo minor est proportio foraminis acus ad camelum, quam hostiæ consecratæ ad corpus Domini, nisi quis dicat per camelum non intelligi illud magnum animal quod camelum vocamus, sed funem nauticum; ut quosdam sensisse testatur Theophyl. in cap. xix Matth. Sed tum erit quidem minor proportio corporis Domini ad hostiam consecratam, quam cameli ad foramen acus: tamen etiam hoc erit hominibus impossibile, ut Dominus dicit, et ut experientia docet. Quis enim intelligat, qua ratione possit crassissimus furis, quales nautici sunt, per foramen acus transire.

Adde, quod expositio communis Patrum animal gibbosum, non funem nauticum intelligit. Vide Origenem, Hieronymum, Hilarium, et Chrysostomum in Matthæum: Ambrosium in Lucam, et Augustinum lib. ii. quest. Evangelicæ. quest. 47. Adde etiam, quod funis nauticus græce scribitur per *iota xῆματος*, ut est apud Suidam, in Evangelio autem scribitur per *eta xῆματος*, qua voce non funem, sed animal Græci intelligunt.

Quod autem quidam dicunt, per foramen acus intelligi portam quamdam angustam

Hierosolymæ, per quam cameli intrare non poterant onusti, nisi magno labore genua flecterent, (quam sententiam Cajetanus etiam approbavit) non solum fabulosum est, et sine ullo fundamento assertum; nec solum Patribus omnibus repugnat, sed etiam verbis Domini adversatur, dicentis Luc. xviii: *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Quo modo enim ista impossibilia sunt apud homines, si poterat arte humana fieri, ut cameli genua flecterent, et intrarent?

Ex eodem refellitur, quod Pelagiani dicebant apud Augustinum epistol. 89, quest. 4. verba Domini esse intelligenda in sensu diviso, non in sensu composito; ita ut impossibile sit divitem, si maneat dives, ingredi in regnum caelorum, non autem si abjectis divitiis desinat esse dives: et eodem modo impossibile sit camelum, si maneat camelus, transire foramen acus, non autem si extenuetur ad filii subtilitatem. Hæc, inquam, refelluntur ex eodem fundamento. Nam non est impossibile apud homines, ut camelus transeat per foramen acus, si desinat esse camelus, et convertatur in subtilissimum filium. Quare Augustinus epistol. 89, quest. 4. recte docet, posse hominem divitem, etiamsi non desinat esse dives, per Dei gratiam, et potentiam ingredi in regnum caelorum; licet sine gratia Dei solis viribus nature non solum impossibile sit, sed etiam valde impossibile: omnibus enim hominibus impossibile est sine gratia Dei salvari, sed multo magis divitibus, quam pauperibus. Idem etiam Augustinus lib. de spiritu et littera cap. i. aperte dicit, posse camelum per Dei potentiam transire per foramen acus, licet id nunquam sit factum, et nunquam fortasse futurum. Quod idem affirmat Gregorius Nazianzenus lib. 4. de Theologia, et Origenes in cap. xix. Matth. ubi dicit, quomodo id fieri possit, soli Deo esse notum.

Alterum exemplum Scripturæ est Joan. 20, ubi Evangelista scribit, Christum venisse ad discipulos, cum fores essent clausæ; et rursus post dies octo iterum ad eos intrasse januis clausis. Ex quo necesse est, ut corpus Christi, vel non occupaverit locum, cum transivit per januas clausas, vel se cum alio corpore penetraverit: quorum utrumque est impossibile viribus creatis, et intelligentiam nostram superat.

Hunc tamen locum depravare semper hæretici conati sunt. Nam et Berengariani, teste

Guilimundo lib. iii, negabant, Christum intrasse januis clausis: et nostro tempore Joan. Oecolampadius Christum intrasse voluit per fenestram, aut alium aditum, cum fores essent clausæ, nec eas penetrare posset; quod accepisse videtur a Durando in iv dist. 44, quest. 6, qui satis temere singulares suas opiniones in medium adducit. Joan. Calvinus lib. iv Instit. cap. 17, §. 29, dicit, Christum divina virtute sibi aditum patefecisse: atque id ipsum clarius explicans in ultima admonit. ad Wesphalum dicit, Christum intrasse januis clausis secundum Evangelium, quia non expectavit, donec Apostoli aperirent, sed ipse sua virtute ostium aperuit, vel etiam in nihilum redegit, et continuo restituit. Petrus autem Martyr lib. cont. Gardinerum object. 11, et 12, dicit, Christum intrasse per aditum patefactum, sive ræfecerit Dominus portas illas, sive etiam cedere jussert.

At hæc sunt meræ corruptelæ, et depravationes Evangelii. Nam in primis Evangelista Joannes miraculorum Domini diligentissimus enarrator, et qui alioqui non solet verba sine causa multiplicare, magno studio addere curavit: *Januis clausis*, idque non semel, sed bis. At si per fenestram intravit Dominus, aut aditu quocumque modo patefacto, nullum erit miraculum intrare januis clausis.

Deinde Lucas cap. 24, eandem apparitionem narrans, dicit, Dominum repente constitisse in medio Apostolorum, et propterea spiritum esse putatum: quæ certe indicant, Dominum nullo strepitu facto, sed toto domo immota manente comparuisse.

Præterea, Patres communi consensu agnoscunt miraculum in eo, quod Dominus corpus suum solidum per aliud solidum introduxit. Vide Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Euthymium, Theophylactum, in hunc locum Joannis. Et præterea Justinum quest. 117, ad orthodoxos. Ambrosium in cap. ult. Lucæ. Amphilochem apud Theodoretum in secundo dialogo. Epiphanium hæres. 64. Hieronymum in epist. ad Pamphacium de erroribus Joan. Hierosolymitani. Leonem epist. 10, ad Flavianum. Gregorium hom. 26, in Evangelia. Bernardum ser. i. de resurrectione. et præter ceteros Hilarium lib. 3, de Trinit. ubi videtur prævidisse impudentiam nostri temporis hæreticorum: « Integra, inquit, sunt omnia, et obserata, sed ecce assistit medicus, cui per

virtutem suam universa sunt pervia. Nihil cædit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili, ligna et lapides amittunt. Corpus Domini a sese non deficit, ut sese resumat ex nihilo; et unde qui assistit, in medio est? Cædit ad hæc et sensus, et sermo, et extra rationem humanam est veritas facti. Idcirco ergo, ut de nativitate Domini fallimur, ita et de ingressu Domini mentiamur: dicamus factum non fuisse, quia intelligentiam facti non apprehendimus, et cessante sensu nostro, facti ipsius cesset effectus. Sed mendacium nostrum facti ipsius fides vincit. Assistit Dominus clausa domo in medio discipulorum, et Filius est natus ex Patre.»

Adde, quod Patres maximam habuerunt occasionem negandi, Christum intrasse per januas clausas. Nam Marcionistæ, Valentiniani, Origenistæ, et alii, qui negabant veram corporis resurrectionem, ex hoc loco argumentabantur; ut patet ex Cyrillo, Epiphania, Hieronymo locis citatis: non videtur enim verum corpus esse posse, quod januis clausis intrare potest. Huic autem objectioni facillime occurrere possent Patres, si dixissent, Christum, intrasse per fenestras, aut per januam a se antea patefactam, vel annihilatam: et tamen nulli unquam ante Berengarii tempora ista solutio venit in mentem; imo contra potius, ex hoc principio tanquam certissimo et explorato probabant alia dogmata. Nam Hilarius loco notato probat, non esse impossibile Deum Filium ex Patre generari sine ulla substantiæ paternæ diminutione, quandoquidem corpus Christi potuit ingredi per clausas januas sine ulla læsione, vel sua, vel januæ.

Tertium exemplum est de Domini nativitate: Exivisse enim Dominum de utero Matris clauso, inviolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex verbo Dei, et a Patribus disertis verbis asseritur. Nam B. Mariæ virginitas in partu, habetur in symbolo Apostolico: *Natus ex Mariâ Virgine*. Symbolum autem Apostolorum, verbum Dei esse non scriptum Catholici omnes fatentur, et hæretici nostri temporis non solent aperte symbolum illud rejicere. Et hæc veritas symboli ex illa Scriptura colligitur Isai. vii: *Eccc virgo concipiet, et pariet Filium* (1), ubi dicitur non solum Virgo conceptura, sed etiam Virgo paritura. Ezech. xlv, describitur porta

quædam clausa, per quam solus Dominus intrat, quam portam, uterum semper clausum Virginis Deiparæ esse docent, Ambrosius lib. de Instit. Virg. cap. 7. et Hieronymus in comment. hujus loci. Præterea Jovinianus hoc nomine inter hæreticos ponitur a Siricio, et Ambrosio in epistolis, quæ sunt apud Ambrosium 80 et 81. et Augustinum lib. de hæres. cap. 82, quod asseruerit, B. Mariam pariendo fuisse corruptam.

Idem Augustinus lib. xxii. Civitat. cap. 8. hoc ipsum probat alio simili miraculo, quod tempore ipsius accidit: scribit enim feminam quandam nobilissimam nomine Petroniam accepisse a quodam Judæo anulum in quo esset lapis quidam utilis ad sanandum morbum nescio quem, quo illa vexabatur; fuisse autem anulum illum capillario vinculo involutum, ac diligentissime alligatum; sed cum illa iret ad memoriam S. Stephani primi Martyris, apud quem vere curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturæ judaicæ, repente anulum illum ante pedes mulieris astitisse illesum, illeso etiam vinculo, et undique diligentissime clauso. De hoc miraculo sic loquitur Augustinus: «Non credant hoc, qui etiam Dominum Jesum per integra virginalia Matris enixum, et ad discipulos suos januis clausis ingressum fuisse non credunt. Sed hoc certe querant, et si verum invenerint, illa credant. Clarissima femina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat; ampla civitas, ampla persona, rem querentes latere non sinunt. Martyr certe, quo impetrante illa sanata est, in filium permanentis Virginis credidit, in eum, qui ostiis clausis ad discipulos ingressus est, credidit.» Idem B. Augustinus in epist. 3. ad Volusianum de utroque isto miraculo disserens, id est, de ingressu ad discipulos ostiis clausis, dicit in hujusmodi operibus totam rationem facti, esse potentiam facientis. Idem communi consensu docent alii Patres, qui etiam conjungunt hæc duo miracula, ut Gregorius Nazianzenus in Tragedia: Christus patiens, Theodoretus Dialogo 2. Hieronymus in Apolog. pro libris contra Jovinianum. Maximus hom. 2. de Natali Domini. Gregorius hom. 26. in Evangel. Fulgentius in serm. de laudibus B. Mariæ, et Bernardus serm. 1. de resurrect. Domini.

Pudet jam referre quid ad hæc Durandus, vel Beza respondeant. Ille enim in iv. dist.

44. quæst. 6. dicit, integra quidem fuisse claustra pudoris, sed tamen dilatatos a Deo fuisse naturales meatus, ac per eos libere Christum exivisse. Ista autem in libro de omnipresæntia carnis Christi contra Brentium ultra medium, aadat dicere, Virginis uterum revulsam, et apertum Christo egrediente, sed continuo divina virtute coaluisse partes uteri, ut etiam post partum Virgo dici posset.

At quæro primum, undenam ista didicerint? nec enim Scripturam, aut Patrem ullum proferent. Deinde, si dilatati sunt meatus, non peperit Virgo sine dolore: dolor enim parturientium in sola illa dilatatione consistit. Imo (si verum dicere Beza) supra omnes mulieres B. Virgo dolorem experta esset: gravius enim sentitur carnis revulsio, quam dilatatio. At ne Mahumetani quidem admitterent, B. Virginem cum dolore peperisse. Præterea, si ita esset, ut isti dicunt, B. Maria non fuisset virgo in partu, quia Virginem esse in partu, nihil aliud significare potest, quam in ipsa actione pariendi inviolatam, illæsumque uterum permanere. At hoc negant isti, ut olim negabat Jovinianus. Nam quod Durandus ait, inviolatam mansisse carnis integritatem, et solum meatus dilatatos, juxta doctrinam peritissimorum medicorum, implicat contradictionem. Nam, ut Joannes Fernelius docet, in i. lib. de partium corporis humani descript. cap. 7. integritatis virginalis amissio non in fractione membranæ alienæ consistit, sed in sola dilatatione partium conjunctarum, seu contiguarum. Verum nec post partum Virgo mansisset. Nam virginitas carnis semel amissa reparari nequit, ut recte ait Hieronymus in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis. Nam etiamsi possint iterum conjungi partes revulsæ, tamen fieri nequit, quin revulsæ fuerint, si revulsæ fuerunt. Atque esse Virginem, est nunquam fuisse corruptam.

Sed objicit Beza Ambrosium, et alios quosdam Patres, qui dicunt, Christum aperuisse uterum Matris cum natus est. Sic enim scripsit Ambrosius lib. ii. in Luc. cap. 7: «Qui vulvam sanctificavit alienam, ut nasceretur Propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vulvam, ut immaculatus exiret.» Similia habet Origenes, hom. 14. in Lucam, et Tertullianus in lib. de carne Christi.

Ac de Tertulliano quidem ambiguum est, quid sibi voluerit, nec magis facienda est ejus auctoritas, cum contradicit aliis Patri-

bus, cum constet eum (ut Hieronymus loquitur) hominem Ecclesiæ non fuisse. De Origene, et Ambrosio, facilis solutio est: id enim solum docent, Christum sua virtute, non auxilio obstetricum, vel alia humana opera de utero egressum, sed ipsum sibi aperuisse oditum. Porro aperuisse sibi aditum per clausum uterum, non cum dividendo, sed mirabiliter penetrando, docet idem Ambrosius locis supra citatis. Sic enim ait in lib. de Instit. Virg. cap. 7. «Quæ est hæc porta, nisi Maria, ideo clausa, quia virgo? Porta igitur Maria, per quam Christus, intravit in hunc mundum, quando virginali fatus est partu, et genitalia virginitatis claustra non solvit. Mansit interemeratum septem pudoris, et inviolata integritatis duravere signacula, cum exiret ex Virgine, cujus altitudinem mundus sustinere non potest.» Et cap. 8: «Hæc porta clausa erit, et non aperietur: bona porta Maria, quæ clausa erat; et non aperiebatur: transivit per eam Christus, sed non aperuit.» Origenes quoque tract. 26. in Matth. asserit, B. Mariam etiam post partum virginem fuisse.

Quartum exemplum est de egressu Domini ex clauso monumento. Nam, ut colligitur ex Matth. cap. 28. et Marco cap. 16, lapidem ab ostio monumenti non revolvit Christus, cum resurrexit; sed post resurrectionem Angelus de celo descendit, et revolvit lapidem, ut ostenderet sanctis mulieribus, quæ Christum ungere volebant, monumentum vacuum esse. Unde S. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. 6. docet, nulli hominum notam esse horam, qua Dominus resurrexit, cum tamen ex Evangelio satis constet, qua hora fuerit lapis revolutus a monumento.

Ad hoc argumentum Calvinus lib. iv. Instit. cap. 17. §. 29. Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, object. 11. Theodorus Beza in lib. de omnipresæntia carnis Christi supra citato, non negant Christum surrexisse, atque exivisse de monumento antequam lapis amoveretur per Angelum: licet existiment probabilius esse, amotum prius fuisse lapidem: sed more suo respondent eodem modo, quo ad superiora, nimirum divina virtute lapidem cecississe, vel annihilatum, et continuo restitutum.

Sed ista non possunt ipsi probare, nisi propria auctoritate; cui nos objicimus testimonia Patrum, qui in eo ponunt miraculum, quod per clausum sepulchrum verum corpus exiverit. Justinus quæst. 117,

(1) Isai. vii, 14.

Nazianzenus in Tragedia : Christus patiens. Chrysostomus homil. de sancto Joanne Baptista, tom. 3. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quest. 6. Augustinus serm. 138. de tempore, qui est tertius de resurrectione. Beda hom. in vigilia Pasche. Euthymius in cap. 28. Matth. Bernardus serm. 1. de resurrectione.

Quantum exemplum est de ascensione Christi, et beatorum in cœlum. Nam fide certissima tenemus Christum ascendisse super omnes cœlos, Ephes. 4. et similiter corpora beatorum post resurrectionem ascensura. Nulla autem est in cœlo janua, nulla fenestra, nulla rima, per quam supra cœlum ascendi possit : et ut dicitur Job. xxxvii : *Solidissimi quasi ære fusi sunt cœli* (1). Necessè igitur est, ut possint plura corpora esse in eodem loco.

Ad hoc argumentum id solum responderi posse videtur, quod respondet Durandus in iv. distinct. 44. quest. 6. divina virtute cœlum dividi, quando corpora beatorum illic ascendunt.

At si cœlum natura sua solidum est, et incorruptibile, ut fere omnes hoc tempore Theologi, et Philosophi docent, certe probabile non est, tot foramina in cœlo esse faciendam, quot corpora beatorum ascendent, presertim cum illa plurima sint futura. Sed quidquid de hoc sit, de corpore Christi non nisi temere dici potest, cœlos omnes disruptos fuisse, cum ipse ad Patrem ascenderet. Nam primo, Scriptura nusquam id habet ; imo contrarium insinuat, Hebræor. 4. cum dicit, Christum penetrasse cœlos. Et sane tam novum, et inauditum miraculum sine Scripturæ testimonio affirmare, mirum est, si non insignis temeritas iudicetur, presertim apud eos, qui nihil credere volunt, nisi quod in divinis litteris continetur. Secundo, si corpus Christi clausis januis in conaculum intravit, ut ex Scriptura ante probavimus, cum tamen facillimè potuisset eas aperire, quanto credibilis est non disrupto cœlo, quod natura sua disrupti nequit, idem illud corpus supra sidera collocatum.

Neque his repugnat, quod in Scriptura sepe legimus, apertum, vel divisum esse cœlum, ut Matth. iii. Joan. i. Actor. vii. et x. et Apocal. xix. Nam Scriptura in his locis, loquitur de apertione cœli secundum apparentiam, ac metaphoricè : significat

(1) Job. XXXVII, 18.

enim speciem quamdam in cœlos app. aruisse ac si divideretur. Non fuisse autem reales cœli divisiones, vel ex eo colligi potest : quod eodem modo loquitur Scriptura de apertione cœli, qua facta est in sola imaginatione et intelligentia, qualis est illa, qua describitur Actor. x. et Apocal. xix. et de ea, qua facta est in oculis corporalibus, Matth. iii. Joan. i. et Actor. vii. constat autem illam priorem non fuisse realem. Deinde, nulla fuit causa, cur cœlum dividi deberet. Nam Matth. iii. dicitur divisum cœlum, cum de cœlo Spiritus sanctus descendit in forma columbæ : at neque Spiritus sanctus egebat cœli apertione, ut descenderet, cum sit ubique : neque ea columba de cœlo proprie dicto missa est, sed in ære, et ex ære producta fuit : tamen ut intelligerent homines, rem illam fuisse divinam, illa apparuit, quasi e summo cœlo missa fuisset. Joan. i. dicit aperiri cœlum ob descensum Angelorum. Angeli autem cum spiritus sint, omnium consensu, per quolibet corpora penetrare possunt. Actor. vii. aperitur cœlum, ut S. Stephanus videat Christum in dextera Patris. At neque tum ulla ratio fuit, cur cœlum scindi deberet. Nam aut oculis corporis, aut oculis mentis videt Stephanus Christum, cœlum autem cum sit perspicuum, aut diaphanum, neutram visionem impedire poterat. Itaque vocata est eo loco apertio cœli, non scissio corporis cœlestis, sed nova quædam illustratio, qua factum est, ut oculis Martyris appareret, quod antea non apparebat : quemadmodum Luce ult. dicuntur aperti oculi duorum discipulorum, quando Dominum agnoverunt ; non quod antea clausos oculos habuerint, sed quia tunc agnoverunt, quem ante cognoscere non poterant.

Sextum exemplum est de penis damnatorum ; sunt enim in his penis multa miracula difficiliora, vel æque difficilia, atque est hoc, de quo agimus. Ac primum quod corpora damnatorum ab igne corporali comburantur, et vere, ac realiter torquentur, et tamen non dissolvantur : nam dolor corporalis ad dissolutionem corporis tendit. Si est igitur in illis penis verus dolor corporalis, quomodo nunquam dissolvitur corpus ? si nulla dissolutio, unde dolor ? Itaque ethnicæ hæc ridebant, ut impossibilia, et tamen Catholici non propterea voluerunt inquam spiritualiter, vel metaphoricè interpretari illa

supplicia, certo persuasi Deum posse facere supra id, quod cogitare possumus, vel intelligere.

Deinde, non minus difficile videtur, ut spiritus teneatur, et impediatur a corpore, ne transeat quocumque voluerit, quam ut corpus non teneatur, nec impediatur a corpore, sed libere transeat per solida corpora, ac si nulla essent : non enim minus convenit naturæ spirituali non posse impedi, quam corporali posse impedi. At divina potentia alligat spiritus hominum, et etiam dæmonum in gehenna certis locis, et corporibus, quasi carceribus, ut nullo modo egredi valeant. Et quid opus est in gehennam descendere, ut hoc miraculum videamus ? an non potest unusquisque in seipso id cernere ? Siquidem animus noster spiritus est per se existens, et a corpore independens et tamen tam mirabili artificio est inclusus a Deo in corpore mortis hujus, quasi in carcere, ut non possit inde egredi, nisi prius corporis constitutio dissolvatur.

Denique, illud est supra modum mirabile in penis damnatorum, ut non solum animæ, ac dæmones teneantur ab igne corporali, sed etiam affligantur, et torqueantur : quod tam difficile est, ut adhuc nemo inventus sit, qui rationem hujus rei, in qua alii acquiescerent, reddere poterit. Nam si ignis incendium non affligit, nisi (ut diximus) dissolvendo continuum : quomodo potest intelligi ut affligat indivisibilem spiritum ? Vide de hoc toto argumento Augustinum lib. xxi. de Civit. Dei cap. 2, 3, 4, 5, 6 et 10, vide etiam epistol. 49. ad Deo gratias, quest. 6. ubi Augustinus quosdam reprehendit, qui quædam miracula Christianæ religionis credebant, quædam credere volebant. Id enim rectissime in Sacramentarios convenit : deberent enim aut omnia credere, quæ ex divinis litteris Ecclesiæ proponi, aut omnia negare.

Septimum exemplum similiter a multis rebus similibus. Nam non magis convenit corpori quanto occupare locum, quam gravi ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido calefacere. Sed potest Deus efficere, ut grave non ponderet, ut coloratum non videatur, etiamsi sit in lumine, et medium sit diaphanum, et oculi astantium sint aperti et intenti : ut lucidum non luceat, et calidum non calefaciat. Cur igitur facere non poterit, ut corpus quantum non occupet locum ?

(1) Luc. IV, 30.

Assumptio perspicua est in divinis litteris. Nam Matth. 14. Christus et Petrus cum adhuc corpora mortalia haberent, super aquas ambulaverunt : et Josue it. aque Jordanis non modo non descendebant, sed etiam ascendebant, et instar montis elevabantur, dum transiret populus Dei : et simile miraculum scribitur a S. Hieronymo in vita B. Hilarionis. Christus item non semel invisibilem se fecit, ita ut a vicinis hominibus non videretur ; cum tamen ibi esset, neque colorem amisisset, neque aliquid inter se, et illos opposuisset Luc. iv. *Ipsè autem transiens per mediantillorum ibat* (1). Et Joan. viii. abscondit se, ne lapidaretur : non autem se abscondit in aliquo angulo, quod nec decebat eum nec poterat commode fieri, cum esset in media turba, et omnium oculi in eum coniecti. Et Luc. ult., cum evanuit ex oculis eorum. Ex quibus locis Marcionitæ probare nitentur, Christi corpus non verum, sed phantasticum fuisse, ut B. Hieronymus refert in epist. ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani, quibus ipse B. Hieronymus respondet : verum fuisse corpus Domini, sed divina virtute se invisibile facere potuisse, quæ etiam per januas clausas potuit penetrare. Idem etiam Domini corpus post resurrectionem soleis cœlesti lucidum est, ut Paulus testatur Actor. 26. qui et ex ejus aspectu excæcatus fuit : et tamen sæpius apparuit Apostolis, et cum eis familiarissime conversatus sine ullo insolito splendore. Potuit ergo id efficere, ut corpus lucidum non luceat : et sicut de corpore suo fecit, ita prorsus de sole isto cœlesti facere posset si vellet. Denique ignem divina virtute non calefacientem habemus Daniel. iii. et sepe idem legimus in historiis Sanctorum. Qui ergo potuit tam multa æque difficilia, cur non poterit hoc unum de quo disserimus ?

Respondet Petrus Martyr ad hoc argumentum in lib. cont. *Gardnerum* objecto 12. ac dicit, non esse similia exempla, quæ adducimus : siquidem facile fuit Deo suspendere gravitatem corporis, ne mergeretur in aquis, et actionem ignis, ne calefaceret ; non enim propterea destrui naturam corporis, aut ignis : sed ut corpus sit præsens, et non occupet locum, non posse fieri sine destructione corporis.

At nostrum argumentum, non est nostrum sed Patrum, qui illam ipsam consecutionem

probant, quam Petrus Martyr improbat. Nam Justinus quest. 117. ad Orthodoxos. Hieronymus in Epistola de erroribus Joannis Hierosolymitani, et in epist. de obitu Paula; Augustinus in lib. de Agone Christiano, cap. 24. et Cyrillus lib. XII. in Joan. cap. 53. qui obicientibus hæreticis non potuisse Christi corpus intrare per clausas januas, objecerunt exemplum de ambulatione Christi, et Petri super aquas, et Augustinus lib. XIII. de civitate Dei, cap. 48. et lib. XXI. cap. 4 et 11. multum laborat, ut respondeat Gentilibus, qui putabant, fieri nullo modo posse, ut corpora terrena, id est, humana, post resurrectionem supra aerem ascenderent, cum ipsa graviora sint aere.

Præterea ratio plane convincit, exempla esse similia. Nam tota ratio cur possit divina potentia fieri, ut grave non ponderet, lucidum non luceat, calidum non calefaciat, coloratum non videatur, est, quia causa est prior effectu, et proinde ab eo non pendet, et sine illo esse potest. At eadem ratio valet in magnitudine, quæ est causa, et occupatione loci, quæ est effectus. Neque multum interest, siue causa formalis, an efficiens, quod ad rem præsentem pertinet. Nam etiamsi effectus formalis a sua propria causa separari nequeat, et ideo non possit a Deo suppleri, possit autem effectus efficientium causarum: tamen causa ipsa quæcumque, etiam formalis, sine suo effectu esse potest, cum nulla causa ab effectu pendeat. Adde, quod gravitas in eodem genere causæ dat corpori gravi ponderare, in quo moles dat quantum replere: et tamen fatetur Petrus Martyr posse Deum facere, ut corpus grave etiam extra regionem suam non ponderet.

Quod autem videatur destrui natura corporis (ut dicit Petrus Martyr) si non occupet locum, idem etiam videtur in exemplis aliatis. Nam si lapis ingens marmoreus, Deo impediente gravitatis officium, duobus digitis attolli posset, instar plumæ huc atque illic jactari, quis non diceret, illud videri marmor, sed non esse? Et si ignis ardens, Deo impediente actionis calorem, manibus tractari posset sine ullo sensu caloris, quis non diceret depictum illud esse, non verum ignem? et si nivem candidissimam manibus tractaremus, et tamen videre non possemus, quis non arbitraretur se deludi. Denique si solem in medio cælo conspiceremus non lucentem et nihil tamen interpositum esse videremus quis non assereret naturam solis mutatam

esse? Si igitur fieri possunt ista omnia sine destructione natura, ut Petrus Martyr affirmat, licet ignorantibus miraculum videatur omnino destrui natura in ejusmodi suspensione causalitatum: cur non idem fieri poterit in magnitudine locum non occupante?

CAPUT VII.

Solvuntur objectiones adversariorum.

Duo sunt adversariorum argumenta præcipua. Unum ex Augustino in epistol. 57 ad Dardanum, quod et a Calvino, et a Petro Martyre millies repetitur; sic enim Augustinus loquitur: « Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas; nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniam sua quæque spatia locorum tenent, minores minora, et majora majores, non potuit esse in singulis quibusque partibus tota, vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, brevior in brevioribus, et in nulla parte tanta, quanta per totum. » Et infra: « Spatia locorum tolle corporibus, et nusquam erunt; et quia nusquam erunt, nec erunt. » Et supra jam dixerat, destrui naturam humanam Christi, si non detur ei certum spatium, quo more aliarum rerum corporatarum contineatur.

Respondeo: Augustinus in ea epistola quædam dicit de corpore Christi, quædam de corporibus generatim, quæ non sunt confundenda. De corpore Christi docet, illud non esse ubique diffusum, ita ut forma, et figura humana careat; id enim esset naturam ejus destrucere. Sic enim loquitur initio epistolæ: « Hinc fortasse intelligendum dicis. Paradisum quâsi in aliqua cæli parte compositum; aut quia ubique Deus sit, hominem quoque illum qui in Deo sit, ubique esse diffusum. » Et infra hoc ipsum refellens: « Si venturus est, inquit, illa Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cælum, id est in eadem carnis forma, atque substantia; cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam non est putandum ubique diffusus: cavendum est enim, ne ita divinitatem astruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod est in Deo, ita sit ubique ut Deus. » Hæc ille: nec alia dicit de corpore Christi in particulari.

Hæc autem directe pugnant cum sententia

Ubiquistarum Lutheranorum, qui per unionem hypostaticam, ita Christi corpus ubique diffusum esse volunt, ut nusquam servet figuram, formam et situm humano corpori convenientem: quod est (ut Augustinus dicit) destrucere naturam humanam Christi. At nos fatemur Christi corpus non esse ubique diffusum; et ubicumque est, habere suam formam et figuram humanam, et partium situm, ac dispositionem; quamvis hæc figura, forma, dispositio partium in cælo conspiciatur, ubi locum replet; in Sacramento autem sit quidem, sed non repleat locum, nec videri a nobis possit: quemadmodum etiam ut supra diximus, non caruit figura, et forma Christus, cum se non semel invisibilem fecit; neque carne, et ossibus caruit, quando super aquas ambulavit, et per clausas portas intravit.

Jam vero de corpore generatim duo dicit Augustinus. Primo corpora corpora magnitudinem habentia extensa esse, et habere certum ordinem partium, et proinde non posse fieri ut tanta sit magnitudo unius partis, quanta totius; vel tanta in parvo corpore, quanta in magno: cujus contrarium videmus non solum in rebus spiritualibus, sed etiam in qualitatibus corporalibus. Nam eadem anima, et tota potest esse in parte corporis, et in toto corpore; similiter in parvo corpore, et in magno; et potest fieri, ut tantus sit candor, vel calor in parte corporis quantum in toto, imo etiam ut major sit candor, vel calor in parvo corpore, quam in magno.

Quæ omnia verissima sunt, et nihil pugnant cum sententia nostra de Eucharistia; quia solum requirit Augustinus, ut omne verum corpus sit extensum in se, non autem ut necessario coextendatur loco. Quod si in verbis Augustini primo loco allegatis ab hæreticis, fit mentio loci, id fit, quia a posteriori probat Augustinus corpus in se extensum esse ex eo quod occupat certum spatium loci, sed non inde sequitur non posse extensum esse in se, nisi occupet locum. Ac per hæc explicata manent prima verba Augustini supra citata: « Non potuit obtinere quantitas, etc. »

Secundo Augustinus dicit, corpora ita esse in loco, ut pendeant a loco, cum e contrario Deus ita sit in loco, ut non pendeat a loco, sed potius locus pendeat a Deo. Sed hoc dictum intelligendum est de corporibus, quæ sunt infra cælum, et quatenus naturaliter existunt: nam alioqui falsum esset. Siquidem, ut sæpe diximus, ultimum cælum non

est in spatio, vel loco aliquo, sed est in seipso, et in Deo; et sicut ultimum cælum non eget ullo spatio in quo sit, ita posset sine dubio Deus conservare alia corpora sine spatio, tametsi naturaliter egeant spatio.

Neque mirum, aut durum videri debet dictum Augustini non esse verum absolute, sed solum cum duabus illis limitationibus: id enim abunde sufficit proposito ipsius; solum enim docere volebat, Deum ita esse in loco, ut non pendeat a loco. Ut autem ostenderet, quid sit esse in loco, et non pendere a loco, explicuit per contrarium, quod est nobis notius, id est, per exempla corporum, quæ ita sunt in loco, ut pendeant a loco: ad hujus autem exempli veritatem satis est, si quædam corpora non possint naturaliter existere, nisi in loco sint. Atque hinc explicata manent illa alia verba: « Spatia locorum tolle corporibus etc. »

Allera objectio philosophica est: nituntur enim ostendere destrui essentiam quantitatis, si alibi ponatur, et tamen non occupet locum. Sic enim Calvinus argumentatur lib. IV. Instit. cap. 17. § 29. « Hæc est propria corporis veritas, ut spatio contineatur, ut suis dimensionibus constet, ut suam faciem habeat: facessat igitur stultum illud commentum, quod tam mentes hominum, quam Christum panem affligit. » Secundo Petrus Martyr in lib. *contra Gardinerum* objecto 74. probat, quædam esse ita intrinseca rei, ut licet sint posteriora, tamen separari nequeant ullo modo: « Nam facultas intelligendi est posterior ipsa hominis essentia, cum illa qualitas, ista substantia sit, et tamen non potest separari ab homine facultas intelligendi, neque enim homo erit, si ratione careat. Similiter quantitas est posterior corporata substantia, et tamen separari nequeunt sine interitu substantie. Sed occupare locum, est quædam intrinseca proprietates quantitatis; ergo separari non poterit a quantitate, licet posterior sit. » Tertio idem ibidem argumentatur: « Non potest separari quaternarius a modo quaternarii, ita ut existat per modum unitatis; ergo nec poterit linea, aut alia quantitas continua separari a modo suo, ita ut existat non extense sed indivisibiliter. » Huc pertinet aliorum etiam argumentum, quod sit quartum: « Non potest substantia existere nisi substantialiter; ergo nec quantitas, nisi quantitative. » Et aliud quod sit quintum: « Non potest ullo modo spiritus indivisibilis existere per modum corporis

divisibiliter, et extense; ergo nec potest corpus divisibile existere ullo modo per modum spiritus indivisibiliter. » Sextum: « Videtur implicare contradictionem ut corpus trium cubitorum contineatur sub dimensionibus frustali panis unius digiti: nam si ita fiat, erit idem corpus majus, et minus; et proinde majus et non majus respectu ejusdem. » Septimum: « Si corpus Domini suam habet in Eucharistia figuram, et partium distinctionem, et ordinem; ergo distant pedes magis quam pectus a capite. At distantia major, et minor sine relatione ad locum intelligi nequit: illa enim magis distant inter se, inter quae majus intervallum interjectum est. » Octavum: « De essentia quantitatis est habere partem extra partem; ergo ubi est est una pars, non est alia; non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hostiae particula esse potest. »

Sed haec omnia solvi possunt ex fundamentis jactis cap. 5. Ad primum igitur Calvinii argumentum, respondeo illum admisisse vera falsis, ut aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, ut suas dimensiones, et suam faciem habeat, verum est: neque nos dicimus, Christi corpus in Eucharistia dimensionibus, aut facie carere. Quod vero addit, requiri etiam, ut spatium contineatur, falsum est, ut supra ostendimus. Et sane si ex tota hac aula, in qua nunc sumus, Deustotum aërem auferret nec alium ingredi pateretur, nos omnes retineremus dimensiones nostras, et facies, et tamen nec spatium contineretur, nec ullus alterius faciem videret.

Ad secundum Petri Martyris dici posset in primis illa non esse similia, quae ipse ut similia adducit. Nam replere locum est actus quidam, non potentia, at facultas intelligendi est potentia, non actus: et magis absurdum est, rem carere potentia, quam actione. Unde nos qui dicimus quantitatem aliquando divino miraculo non replere locum: tamen simul dicimus, illam ex se aptam esse replere locum, et repleturam, si suae naturae relinquatur.

Deinde etiam respondeo facultatem intelligendi per divinam potentiam tolli posse nec tamen inde sequi, ut homo desinat esse homo, sed tantum, ut desinat exercere, quae hominis sunt, quia instrumentis actionum humanarum caret: quemadmodum infantes ac moriones homines sunt, quia rationabilem animum possident, licet non minus careant

usu intelligendi, quam si facultatem illam penitus non haberent. Quod idem dico de substantia, et quantitate; licet enim naturaliter se jungi nequeant, tamen nullam involvit contradictionem, ut unum sine altero sit.

Ad tertium ejusdem respondeo quaternarium non posse separari a modo quaternarii essentiali, sed posse ab accidentario, id est, non potest fieri, ut quaternarius redigatur ad modum unitatis, ita ut quatuor homines sint unus homo: sed potest fieri, ut redigatur ad locum unitatis, ita ut quatuor homines occupent locum unius hominis. Et eodem modo non potest linea, vel corpus separari a modo suo essentiali, ita ut fiat in se indivisibile, sed potest tamen separari a modo accidentario, ita ut non occupet locum divisibilem.

Ad quartum de substantia, quae non videtur posse existere, nisi substantialiter, respondeo eodem modo, substantiam non posse separari a modo suo essentiali, quod fieret, si inhereret in subjecto more accidentium: tamen posse separari a modo suo intrinseco et proprio, sed non essentiali, qui est per se existere. Nam substantia humanitatis Christi, ab isto modo separata est, cum existat in verbo, et non habeat propriam subsistentiam: sic igitur, et quantitas non potest existere nisi quantitative, quantum ad essentialium modum, quia non potest existere sine extensione, et partium distinctione in se; tamen bene potest existere non quantitative in ordine ad locum, ut saepe diximus.

Ad quintum de spiritu et corpore, respondeo, ex eodem principio colligi posse, cur non possit spiritus extendi in loco, et possit corpus non extendi. Nam extendi in loco est effectus formalis extensionis in se: ideo enim potest aliquid extendi in loco, quia in se est extensum, non e contrario. Potest autem causa formalis ab effectu separari, non contra, effectus a causa; quia causa prior est, effectus posterior. Hinc igitur potest corpus in se extensum non extendi in loco, quia per hoc separatur tantum causa ab effectu: non autem potest spiritus in se indivisibilis extendi in loco, quia per hoc poneretur effectus formalis sine causa, et posterius sine priore: quod fieri nequit.

Ad sextum respondeo, si consideremus dimensiones corporis Christi seorsim, et dimensiones hostiae consecratae, majores multo esse illas, quam istas; tamen si consideremus easdem corporis Domini dimensiones, ut sub

specie panis ineffabiliter continentur, non esse majores, nec minores, quia non commensurantur illa istis, sed existunt sine ordine ad locum, eo modo fere, quo anima est in corpore, quae nec minor, nec major corpore dici potest.

Ad septimam respondeo, distantiam, quae est inter membra corporis, quatenus in se extensum est, non esse distantiam localem, sed alterius cujusdam generis: dicuntur enim ea distare inter se, quae non sunt immediate conjuncta; et ea magis distare, inter quae plura sunt interjecta, et non intervalla, sed membra. Quod perspicue cernitur in corpore humano, quod supra caelum collocatum esse cogitare possemus: in eo siquidem distarent pedes a capite, non per spatium locale, quod ibi nullum est, sed per interjectionem pectoris, aliorumque membrorum.

Ad octavum, quod omnium videtur esse difficillimum ob ingenii humani imbecillitatem, respondeo, corpus quantum habere partem extra partem, si illud (extra) dicat habitudinem ad subjectum, non autem si dicat habitudinem ad locum. Et similiter cum in argumento colligunt: Ergo ubi est una pars, non est alia; dico recte colligi, si illud (ubi) dicat situm internum partium in subjecto, non autem si dicat situm in loco; et hoc modo intelligitur quod ait Philosophus in praedicamento quantitatis quamdam speciem quantitatis constare ex partibus habentibus positionem: loquitur enim de positione in toto, sive subjecto, non de positione in loco.

Sed contra solutionem quidam acute instant: Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum seu subjectum, ergo et in ordine ad locum. Probatur consequentia. Nam pars corporis coexistit certa parti loci: vel ergo eidem parti loci coexistit alia pars corporis; vel non; si non, ergo etiam in loco habet corpus illud partem extra partem, et proinde non est totum in qualibet parte: si coexistit, ergo etiam inter se partes corporis coexistunt. At hoc fieri nequit, cum inter se distent, et una sit extra aliam, ut dictum est.

Respondeo: Nego primam illam consequentiam: Ergo et in ordine ad locum habet partem extra partem. Ad probationem dico duas partes corporis, coexistere eidem parti loci. Cum infertur: Ergo coexistunt etiam inter se; dico coexistere etiam inter se in loco, non tamen in subjecto: cujus ratio est saepe reddita, quia videlicet extensio, et dis-

tinctio partium in subjecto non impeditur, nec impedi potest, cum sit essentialis; extensio, et distinctio quoad locum impedi potest, et reipsa impediatur a Deo, cum corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his satis.

CAPUT VIII.

Ostenditur Deum voluisse, et fecisse, ut reipsa corpus Domini in Eucharistia praesens adesset.

Demonstravimus haec non esse impossibile Deo corpus Domini in Eucharistiae Sacramento vere ac realiter constituere: sequitur videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarii quidem uno ore Deum noluisse dicunt, quidquid tandem de potentia sit: id vero non aliter probant, nisi quia non videtur id neque utile, neque decens. At nos habemus omissis etiam Scripturis, et Patribus, testimonia credibilia nimis, et ad quae nihil omnino responderi possit ab istis, qui Christianae fidei nomen dederunt.

Ac primum quidem argumentum sumitur a natura, et conditione haeresis. Illa enim tam apte quadrat in opinione Sacramentariorum, ut nulla sit in mundo haeresis, si illa non est haeresis. Quod si illa est haeresis, contraria erit veritas fidei, proinde veritas a Deo revelata: atque ita constabit Deum hoc voluisse, et fecisse.

Conditio primaria haeresis est novitas doctrinae, ut veritatis catholicae antiquitas. Porro novitas his conjecturis convincitur, si notari possint auctor, locus, tempus, si incipiat cum paucis sectatoribus, si cum admiratione, et perturbatione fidelium appareat; et si ei contradicatur, ad iudicium et examen adducatur, et tandem a concilio Episcoporum, et consequenter a populis fidelibus condemnatur. Id enim in omnibus haeresibus gravioribus invenitur, ut in Ariana, Nestoriana, Eutychniana, Pelagiana, et similibus.

Jam sententia Sacramentariorum habet auctorem suum certum, Berengarium Turonensem natione, et Andegavensem Archidiaconum. Patet ex Paschasio, qui in lib. de verbis Institut. Sacramenti, affirmat suo tempore non defuisse aliquos, qui questiones moverent de veritate corporis Domini in Eucharistia (fuerant enim Joannes Scotus, et Bertramus) tamen nullum fuisse, qui